

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Васьковська Н.О.

аспірант,

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В АНАЛІЗІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

На початку ХХІ століття дискусія, що пов'язана з проблемою вибору методології наукового пізнання в дослідженнях економічних процесів та явищ залишається дуже актуальною та перебуває на етапі активного обговорення в широких наукових колах. Головна причина розгортання даної дискусії полягає, насамперед, в кризовому стані економічної науки та необхідності пошуку нових методологічних підходів у розв'язанні значної кількості поставлених перед нею суспільних завдань. Адже, як відомо, сьогодні в економічній літературі виокремлюють два основні напрямки в методології наукового пізнання при вивченні економічних систем – формаційний та цивілізаційний. Слід також зазначити, що є невелика група дослідників, котрі намагаються на основі поєднання ключових елементів цивілізаційного та формаційного аналізу сформувані в своїх наукових розробках інтегральний підхід, але серед більшості науковців він не отримав належної підтримки та сприймається досить критично. Сумнівність результатів даного підходу полягає в тому, що формаційна та цивілізаційна парадигми містять в собі суттєво відмінні підходи до вивчення предмету пізнання, що унеможлиблює їх поєднання.

Цивілізаційна методологія наукового пізнання не так давно здобула широке визнання наукової спільноти, але вже відчутно зуміла завоювати до себе прихильність багатьох вітчизняних дослідників, таких як Пахомов Ю. М., Павленко Ю. В., Базилевич В. Д., Кримський С. Б., Філіпенко А. С., Степаненко С. В. та інших.

Необхідність застосування власне цивілізаційного підходу в дослідженні сучасних економічних систем обумовлена тим, що він надає можливість здійснювати науковий аналіз з урахуванням впливу значної кількості позаекономічних чинників, котрі дозволяють відобразити всю багатогранність господарської діяльності економічних суб'єктів на основі включення досягнень науки, культури, освіти, етики та визнання

пріоритетності системи цивілізаційних цінностей, які визначають мотивацію людської діяльності у всіх її проявах [1, с. 40]. При цьому цивілізаційний підхід передбачає міждисциплінарний характер дослідження економічних систем, а також процес їх історичної еволюції, врахування стійких взаємозв'язків та активних процесів взаємодії з політичною, соціальною та духовно-культурною підсистемами суспільства.

Загальне відображення сутнісних аспектів цивілізаційного підходу закладено в ряді наукових принципів, а саме:

- багатовимірність аналізу економічних систем;
- природної еволюційної поступовості історичного процесу;
- відмови від класових оцінок і цілей системи;
- пізнання системи в єдності її економічних та соціокультурних елементів;
- посилення ролі людського фактора у суспільному розвитку;
- визнання світової історії як єдиного планетарного цілого [2, с. 61].

Потужну роль при застосуванні цивілізаційного підходу у вивченні економічних систем відводиться системному аналізу, котрий виступає одним з найбільш основоположних принципів даного підходу. З іншого боку, системний аналіз дозволяє лаконічно та в логічній послідовності описувати об'єкти наукового пізнання, що надає йому перевагу над іншими традиційними підходами. Його застосування має важливе значення при вивченні структурних складових об'єкту аналізу, оскільки дозволяє поряд з його елементами розглядати їх властивості та взаємозв'язки. Відповідно системний аналіз економічних систем передбачає розглядати їх з таких позицій як:

- цілісний характер системи;
- взаємозв'язок системи цілого і частин;
- примат цілого над частинами (поява емерджентних властивостей);
- ієрархічна структура системи;
- взаємодія будь-якого об'єкта системи з багатьма іншими;
- динамізм систем, їх структури, характеристик елементів [3, с. 18].

Слід зауважити, що дослідження сучасних економічних систем за допомогою залучення наукового апарату цивілізаційної парадигми є доволі специфічними. Це пояснюється тим, що впродовж досить тривалого часу вектор цивілізаційного аналізу був направлений на вивчення історичного розвитку суспільства в цілому. Тоді як цивілізаційний вимір структурних елементів суспільної системи отримав належну увагу порівняно нещодавно. Цей аспект істотно вплинув на формування різноманітних підходів в аналізі господарської, так і інших підсистем суспільства. Поліваріантність яких, з однієї сторони, показала зацікавленість науковців в даній проблематиці, а з іншої, відобразила відсутність цілісного уявлення та розуміння сутті і значення кожного

окремого елемента, що входить до структури суспільства відкривши цим територію для більш широкого наукового обговорення.

В той же час, поняття «економіка» формувалося протягом тривалого історичного проміжку часу і є суспільним духовно-практичним утворенням. Воно відображає соціально-історичний, предметно-практичне узагальнення соціальної реальності через життєдіяльність людського роду [4, с. 361]. А отже, економічна система функціонує і розвивається лише за умови існування суспільної системи, де людська господарська діяльність направлена на задоволення суспільних та індивідуальних благ, вона не позбавлена людських почуттів та емоцій, бажань та інтересів. Людина – соціальний індивід, саме тому цивілізаційний підхід спроможний відобразити ці характерні риси людської природи перенісши їх в економічну науку.

Список використаних джерел:

1. Кузык Б.Н., Яковец Ю.В. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. – М. : Институт экономических стратегий, 2008, Том V. – 576 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політична економія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2007. – 719 с.
3. Лившиц В.Н. Основы системного мышления и системного анализа / Лившиц В.Н. – М.: Институт РАН, 2013. – 56 с.
4. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. – К. : Знання, 2007. – 718 с.